

Debat: Ferran Garcia Oliver, Antoni Furió i Gustau Muñoz remiren Fuster

Fuster a taula

Ferran Garcia Oliver i Antoni Furió (dos historiadors) i Gustau Muñoz (un investigador), tots tres fusterians declarats, analitzen la vigència de l'obra del pensador de Sueca en uns temps en què les crítiques i les revisions creixen.

Fins a quin punt condiciona el pensament polític de Fuster el moment en què escriu i fins a quin punt l'invalida per al moment actual la conjuntura històrica en què viu i produeix els seus textos?

ANTONI FURIÓ: Potser convindria dir d'entrada que Fuster no és un escriptor polític, no escriu textos de naturalesa estrictament política, més aviat teòrics, tot i que òbviament molts dels seus escrits tenen un clar contingut polític. Fuster no és cap tractadista, ni tampoc, per referir-me a una altra de les vessants de la seua obra, un meticulós erudit instal·lat confortablement en la seguretat acadèmica. Fuster es guanya la vida escrivint en la premsa i la gran majoria dels seus escrits tenen el seu origen en articles periodístics. D'ací que molts dels motius i arguments que utilitza estiguen dictats per l'actualitat més immediata. Però això no vol dir que es tracte de papers o escrits conjunturals, amb data de caducitat, perquè l'actualitat és només l'excusa a partir de la qual escriu, afegint-li sempre una dimensió més transcendent, més atemporal. Quan avui llegim els seus articles publicats als anys seixanta, i molts d'ells recollits en forma de llibre, per exemple a *Examen de consciència* o *L'home, mesura de totes les coses*, i encara, encara, el *Diccionari per a ociosos*, no ho fem amb una voluntat purament arqueològica, d'aproximar-nos als anys seixanta, al pensament o a la sensibilitat d'aquella època. Els llegim com es llegeix una gran obra literària, amb tota la seua frescor i vigència. Només els últims articles, els de l'època de la transició, sobretot els publicats a València, són més conjunturals i fins i tot podríem dir que estan massa damunt del fet puntual. Però fins i tot en aquests, la seua qualitat literària fa que se situe sempre per sobre de la mera anècdota. Fuster, doncs, és un gran assaigista i un gran escriptor, no un productor d'ideolo-

gies: no un doctrinari. També crec que és un escriptor poc llegit i, sobretot, mal llegit. Al qual se li fan dir coses que no ha dit.

FERRAN GARCIA OLIVER: La vessant "política" és la que més s'està utilitzant per fer aquesta lectura de la invalidesa de Fuster i amb això es desestima tot el bagatge, tot el conjunt d'escrits per atacar, una vegada aïllats, els més conjunturals. Jo crec, en tot cas, que no hem de caure en el parany de dividir entre un Fuster polític i un Fuster intel·lectual. Fuster s'interroga, s'assaja permanentment sobre la seua circumstància

Ferran Garcia Oliver: "Es desestima el conjunt per atacar els escrits més conjunturals. No hem de caure en el parany de dividir entre un Fuster polític i un Fuster intel·lectual."

personal, com a ciutadà de Sueca en el món i la seua producció de pensament té un punt comú: llegir *Nosaltres els valencians*, llegir un paper de la transició o les seues preocupacions sobre la forquilla o la Galàxia Gutenberg sempre significa llegir reflexions que ixen des d'una posició sensata, plausible.

GUSTAU MUÑOZ: Jo crec que Fuster no és un teòric de la política però sí un pensador de la política. No és en absolut ni un ideòleg ni un doctrinari. Fa unes reflexions, en general, extremadament lúcides, en quatre vessants bàsiques. En un primer moment, durant els anys cinquanta i primers seixanta, planteja una sèrie de reflexions sobre la llibertat, l'individu, l'intel·lectual i sobre l'intel·lectual i el poder, que podríem veure com una fase en què defineix una actitud liberal i crec que és una vessant de Fuster que caldria rellegir perquè és molt actual i pot enllaçar amb visions d'ara mateix sobre la qüestió del li-

beralisme en el sentit genuí: la relació de l'individu i la societat, l'individu i la política i el problema de la llibertat. Després hi ha un Fuster observador de la societat, del canvi social, que apareix en els articles escrits al llarg dels anys seixanta, que és quan constata les transformacions socials d'aquest país i en tercer lloc hi ha el Fuster més polític, que és el de la transició, quan s'acosta a la intervenció política més direc-

de les darreres crítiques que rep la seua obra

RAFA GIL

ta amb dues premisses: radicalisme democràtic sense concessions i radicalisme nacional igualment sense concessions; i en quart lloc hi ha el Fuster pensador del fet nacional, del problema del nacionalisme, de la nació i en aquest aspecte és on s'ha centrat el debat i on caldria incidir més. Ell va inspirar un nacionalisme nou, valencià, inèdit en la història per la seua amplitud i penetració social, pel seu dinamisme i modernitat que ha donat de si el que ha donat. I alguna d'aquestes premisses que eren claus si més no, ara estan molt relativitzades.

Quines premisses? La catalanitat nacional dels valencians, que avui és qüestionada fins i tot per sectors hereus d'aquell fusterianisme. Ara bé, s'esgota Fuster en això? No, ni de bon tros. La seua generació d'idees i de propostes en el camp de la reconstrucció i el replantejament de la qüestió valenciana és rica en matisos i àmplia. Fuster, en definitiva, el que plantejava era unir el passat amb el futur: catalanitat d'origen dels valencians, porjectada cap al futur.

—Tots tres heu dit que Fuster no fa doctrina ni és doctrinari però constantment els nacionalistes valencians s'acusen de ser fidels o traïdors a Fuster. Per què se l'utilitza com a tal?

G. MUÑOZ: Que no hi haja doctrina no vol dir que no hi haja unes posicions molt clares. Una altra cosa és quan el converteixen en un catecisme, que és una actitud molt antifusteriana.

A. FURIÓ: Crec que, a propòsit de la interpretació de les tesis fusterianes, i també de tot el debat actual sobre la seua vigència o el seu fracàs, convindria distingir dos àmbits: el de la formulació nacional o nacionalitària i el de l'actuació política. Jo, per exemple, no recorde cap formulació concreta de Fuster sobre quin hauria de ser el futur polític dels Països Catalans. Sí

sobre l'articulació dels Països Catalans com el nostre espai nacional, com l'única possibilitat de continuïtat i de futur dels valencians. Però no sobre com s'hauria d'articular políticament aquest espai nacional. En aquest sentit, caldria recordar que dins el nacionalisme d'inspiració o adscripció fusteriana conviuen sectors molt diversos, que anaven des del catalanisme unitari que propugnava el PSAN, al més possibilista que acceptava el marc estatutari autonòmic com a àmbit d'actuació política i que des del principi va ser assumit per diverses i successives formacions polítiques, des de la UDPV i el PSPV al PNPV i ja més recentment la UPV, passant pels qui trobaven més útil incorporar-se als grans partits estatals i amb major capacitat d'intervenció sobre la realitat política. Tots, uns i altres, se situaven aleshores dins aquell, diguem-ne, univers fusterià. Ara, per contra, es vol fer coincidir de manera interessada el fusterianisme amb un sol d'aquells corrents, el més radical, per facilitar l'actual operació de deslegitimació sense necessitat d'argumentar-la.

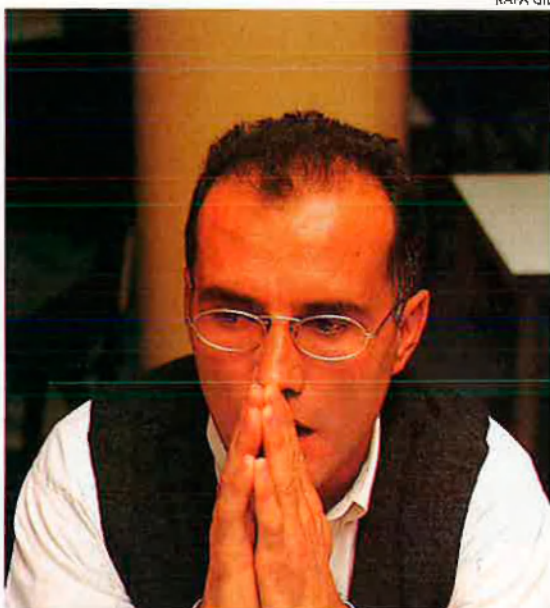
F. GARCIA OLIVER: I cal recordar insistentment que Fuster no presenta mai una recepta política, ni tan sols per al País Valencià.

A. FURIÓ: Això és important perquè podríem parlar d'esgotament o no vigència d'un projecte polític, quan realment existís aquest projecte, si hi haguera hagut unes tesis que predigueren el futur d'una manera determinada. Avui es tendeix a presentar Fuster com un radical nacionalista —d'ací a poc serà, no m'estranya, un integrista, un perillós fonamentalista—, quan en els anys vuitanta, a l'inici de l'autonomia i de les esperances que despertava, l'acusaven d'haver-se acostat al PSOE. Com es poden conjuminar aquestes dues visions tan oposades?

Està acabada la influència de Fuster? Cap dels tres contertulians ho pensa i cadascú ho demostra des d'un punt de vista diferent.

GUSTAU MUÑOZ: "Qüestionar la vigència de Fuster és

Ferran Garcia Oliver. Per a l'historiador i escriptor, Fuster també ha estat criticat pel seu tarannà bàsicament escèptic i poc amic de dogmes i fórmules fixes.

RAFA GIL

G. MUÑOZ: Perquè hi ha graus i jo crec que Fuster inspira a tots i això provoca les acusacions d'uns i d'altres.

A. FURIÓ: Per això jo crec que cal distingir l'àmbit de l'actuació política dels partits d'"inspiració fusteriana", que sempre ha estat valenciana, de l'àmbit nacional que Fuster defineix partint de la catalanitat originària i que projecta com a única possibilitat de futur. Només dins l'àmbit nacional català, molt més ampli que el de les diferents regions que el componen, per desenvolupades i diferenciades que aquestes estiguen, la llengua i la cultura pròpies tenen alguna possibilitat de supervivència.

F. GARCIA OLIVER: Que és el que fonamentalment li preocupa. A Fuster, al cap i a la fi, li obsessiona la supervivència lingüística. I és obvi que als anys 50 si mira el seu entorn, el suport moral només pot trobar-lo fora de les fronteres valencianes, a Barcelona, perquè hi ha un moviment important de resistència.

A. FURIÓ: Tornant al tema de la vigència, jo crec que, en bona mesura, aquestes conclusions de Fuster continuen sent vàlides. És cert que, afortunadament, la societat valenciana dels anys noranta és ben distinta de la dels cinquanta, quan Fuster concreta els seus plantejaments. És cert que hem avançat extraordinàriament, malgrat tot, quant al nivell de conscienciament nacional o, almenys, diferencial. Però, si bé l'ús de la llengua s'ha dignificat, ha entrat en la Universitat i ha conquistat espais de presència que abans no tenia, el seu ús ha retrocedit, sobretot proporcionalment. Avui hi ha una presència massiva del castellà que abans no existia, el català ha reculat considerablement, per di-

versos motius, des del component cada vegada major d'immigrants dins l'estructura poblacional valenciana a, sobretot, l'expansió dels mitjans de comunicació, tots els quals, o la immensa majoria, es fan en castellà. Quina podria ser la reflexió que avui es podria fer Fuster? No crec que, en això, la resposta fora massa distinta: o hi ha un futur conjunt, o no hi ha futur.

G. MUÑOZ: Quan es parla de crisi d'aquestes premisses nacionals i quan es qüestiona la vigència del pensament de Fuster, també es reflecteix una crisi del projecte de país. Algunes de les premisses que van madurar durant els anys seixanta i que s'intentaren dur a terme durant els anys setanta i vuitanta són qüestionades perquè el procés de reidentificació dels valencians no ha assolit els nivells que s'esperaven. La normalització lingüística té els seus límits evidents i han intervingut uns canvis socials inèdits, nous, que incideixen negativament en aquell procés que pensàvem que seria molt més profund. El que cal és reformular aquestes premisses d'acord amb les noves con-

dicions socials i amb les noves generacions. Però la meua hipòtesi és que si es deixen de banda algunes de les premisses fusterianes el que farem és caure en un conformisme amb la situació existent, cosa que no seria gens productiva.

F. GARCIA OLIVER: Jo aniria més enllà i destacaria que, en moltes ocasions, quan es qüestiona Fuster no sols hi ha un rebuig implícit de les seues tesis sobre la forma de pensar un possible país sinó també de la forma de pensar en si mateixa, de la gimnàstica mental, d'allò que es podria dir, d'una manera ambigua, el seu humanisme i els valors que aporta constantment: la persona, la responsabilitat col·lectiva, el dubte permanent.

—Entre les crítiques a la figura de Fuster hi ha la dels qui l'acusen de no haver sabut connectar amb

aquell valencianisme temperamental que després aprofitarien tan bé els grups blaveros.

A. FURIÓ: Sens dubte la crítica a Fuster per la seua manca de populisme coincideix amb l'enlluernament que susciten Pujol i Convergència en molts sectors valencianistes. Mentre que el pujolisme ha sabut guanyar-se el suport d'àmplies capes de la societat catalana, incloent-hi bona part de la seua trama associativa, el fusterianisme sempre s'ha mostrat molt crític i reticent envers tota forma de populisme i folclorisme. Particularment em sembla que és el que li tocava fer: la crítica, incòmoda i poc rendible políticament, és la tasca de tot intel·lectual. I Fuster, no ho oblidem mai, era un intel·lectual, no un polític. Si Fuster haguera estat un populista, o més encara, si s'haguera adherit o haguera contemporitzat amb aquell valencianisme arcaïtzant o folclòric que representava Lo

Gustau Muñoz:
"Si es deixen a banda algunes de les premisses fusterianes el que farem és caure en un conformisme amb la situació existent, cosa que no seria gens productiva."

reflex de la crisi del projecte de país"

Rat Penat o valencianistes com Nicolau Primitiu o Almela i Vives, no hauria tingut mai la projecció i la transcendència que va tenir. Fuster, s'ha dit moltes vegades, encarna i representa la modernització del valencianisme. És al mig, i provoca la fecunda confluència entre, d'una banda, un valencianisme modern, lliure de llasts conservadors o reaccionaris, i, de l'altra, la renovació intel·lectual que es produïa en la universitat als anys seixanta. La confluència entre Fuster i la generació de deixebles de Vicens Vives, com Reglà o Tarradell, que aterra en la Universitat de València els anys seixanta, afavorí la identificació del valencianisme, del catalanisme al capdavant, amb la modernitat, amb la idea de progrés i racionalitat. I això va fer que moltes generacions universitàries que mai no s'haurien interessat per la qüestió nacional o l'haurien desestimat, s'hi implicaren i no d'una forma passiva, sinó que directament combateren. Per a mi, en bona mesura, l'actual orientació i sensibilitat nacional de la universitat i dels universitaris valencians és fruit d'aquella herència fecunda inspirada per Fuster. Per això em fan por aquests assalts al pensament racional que em sembla detectar darrere la crítica a Fuster i a la seua manca de populisme. Em fa por que no siguin una excusa per recuperar el valencianisme més tronat, més temperamental, que, si d'una banda pot proporcionar el suport, no sé si electoral,

RAFA GIL

Antoni Furió. L'historiador, també de Sueca, insisteix a dir que un Fuster "popular" no hauria superat el pas del temps ni hauria tingut cap influència semblant a la de Fuster intel·lectual.

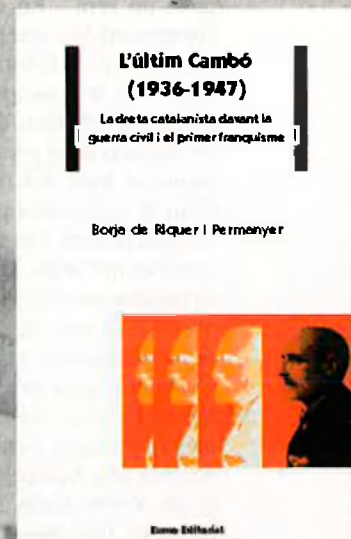
d'alguns sectors –tampoc no tants, afortunadament–, pot alienar, de l'altra, el de les noves generacions d'universitaris.

—Volia citar aquella frase d'"el País Valencià serà d'esquerres o no serà". Alguns democratacristians

Premis Crítica Serra d'Or, 1997

 Eumo Editorial

Fuster al saló del Tinell

El 22 d'abril, el saló del Tinell del Palau Reial de Barcelona serà el decorat per presentar a Catalunya, davant d'un selecte grup, les propostes per a l'Any Fuster. La convocatòria no podia venir d'una font més directa: l'hereu de l'escriptor, Josep Palacios, i els seus marmessors, Eliseu Climent i Max Cahner, són els instigadors d'un acte que servirà per reivindicar la figura de Fuster. L'acte consistirà en la lectura d'uns textos per part d'autors excepcionals que intentaran donar la seua perspectiva particular sobre Fuster, i sobre el País Valencià. Després de la benvinguda de l'editor Eliseu Climent, l'historiador Antoni Furió parlarà sobre la vigència de les idees de Fuster avui. Seguirà el rector de la UAB, Carles Solà, que parlarà del paper de la Universitat en l'articulació dels Països Catalans. Després, el diputat d'Esquerra Unida, Pasqual Mollà explicarà el projecte de derogació del Decret de Nova Planta que el seu grup va presentar a les Corts valencianes on va ser aprovat per unanimitat. Finalment Ramon Cerdà, president del Cercle d'Empresaris Valencians, glossarà la importància de la complementarietat econòmica dels Països Catalans en el moment de l'arribada a Europa.

Tot plegat, una declaració fusteriana ben interdisciplinària. **J. S.**

valencians han acusat Fuster d'haver barrat el pas a una possible dreta valencianista.

G. MUÑOZ: Això no és així i la frase s'ha entès malament. Era tant una constatació de la realitat, perquè era l'esquerra la que d'una manera àmplia s'identificava amb la realitat del país i la que versemblantment protagonitzaria qualsevol canvi polític de fons, com una invitació a la dreta a acceptar el repte de fer-ho ella també.

A. FURIÓ: D'altra part, convindria saber que la frase és una rèplica, una inversió de la famosa sentència del bisbe Torras i Bages, que diu "Catalunya serà cristiana o no serà". En capgirar-la, Fuster reivindica el component laic que té el nacionalisme al País Valencià, enfront de la forta influència de la base religiosa que tenia al Principat. Però, sentències lapidàries a banda, no oblidem que el pensament fusterià també va impregnar el poc valencianisme de dretes que hi hagué al final del franquisme i durant la transició. Com el representat per la UDPV, que tenia entre els seus promotors fusterians tan conspicus i entusiastes com Fermí Cortés. Dit això, cal reconèixer que el fusterianisme se situava políticament en l'àmbit de l'esquerra. Els anys quaranta, en els moments més durs de la postguerra, els supervivents del nacionalisme d'esquerra eren pràcticament invisibles, per motius obvis. I l'únic valencianisme visible, tolerat, era el més reaccionari i condescendent amb el nou règim. Amb la sola excepció del catalanisme modern i catòlic de Xavier Casp, al qual s'aproximarà Fuster inicialment. Però ben aviat Fuster descobrirà que l'única possibilitat de reconstrucció nacional no podia passar mai per la contemporització o l'acceptació del règim, sinó per una ruptura total, i això el porta a la

connexió amb el món de l'exili, és a dir, amb l'esquerra. Justament un dels elements de la ruptura entre Fuster i Casp va ser la connexió de Fuster amb el catalanisme de l'exili, és clar que d'esquerres, i això, per a Casp, era una contradicció, una impossibilitat dialèctica. No podia concebre altre catalanisme que el de la Lliga, el de Cambó.

F. GARCIA OLIVER: No deixa de sorprendre la singularitat de Fuster en el cas nacionalista perquè ell no deixa mai de fer clares les seues reticències a un programa d'exaltació nacional. Fuster no basa el nacionalisme en els símbols, els herois, etc.; és molt més modern i cultural i això també el fa difícil i incòmode per als nacionalistes més conservadors.

—*En qualsevol cas potser Fuster no esperava ser utilitzat com a reclam electoral.*

G. MUÑOZ: En absolut.

F. GARCIA OLIVER: Jo crec que el ciutadà Fuster pot opinar sobre el símbols, la història i el que vulga, però això no és pràctica política. No se li poden imputar els fracassos polítics del valencianisme polític.

A. FURIÓ: Ni del d'esquerres ni del de dretes. Fuster no fa receptes, fa reflexions que durant els anys seixanta i setanta són compartides per un ampli espectre, des de sectors de la dreta "civilitzada" fins a l'esquerra. Ara, què hi va passar? Si en les primeres eleccions la UDPV va traure vora 50.000 vots, una xifra possiblement menor de l'esperada, però així i tot important, atès que el PSPV en tragué 30.000. Però després la UDPV plega, per què es produeix això? Perquè molts dels seus dirigents troben més prometedora un futur dins la UCD. Em sembla excessiu carregar-li les culpes del fracàs del valencianisme polític a Fuster. D'altra banda, era a aquest valencianisme polític, a la UDPV i al PSPV, a qui realment corresponia omplir de contingut popular les aspiracions nacionalistes, d'ampliar el suport, la base social. Demanar a Fuster que participara en les processons o que s'apuntara a una comissió fallera o a una confraria de Setmana Santa, em sembla ja massa. Per bé que, siga dit de passada, no són pocs els papers que té sobre el tema faller, tots ells amables i cordials, recollits a *Combustible per a falles*.

F. GARCIA OLIVER: Però el valencianisme polític és massa pessimista, tot el contrari que Fuster, quan remira aquesta època. Cal veure que tenia una tradició de quatre dies i s'estrenava en la lluita democràtica i no hem d'oblidar que l'adversari era gegantí, format i amb recursos. Ara bé, encara avui cueja l'herència d'aquelles dimissions; de manera terrible.

A. FURIÓ: Respecte al pessimisme de Fuster, jo crec que era molt més radical en el tema democràtic que no en el tema nacional. La seua irritació se centrava sobretot en la lentitud amb què avançava el procés democratitzador i el tipus de societat democràtica que es creava a força de renúncies i dimissions. Per contra, no deixava d'observar amb una certa simpatia el procés de normalització lingüística que s'encetà els anys 80 i també, sobretot, la introducció del valencià a l'escola.

G. MUÑOZ: I els nous escriptors. Fuster estava molt

estiona el seu humanisme i els valors que defensa”

RAFA GIL

interessat en tot el que es publicava, llegia tots els nous llibres de poemes, per exemple d'escriptors joves.

F. GARCIA OLIVER: No recorde on exactament, sé que és en una carta, Fuster diu que el seu objectiu era

formar una colla de persones preparades per tenir clar el relleu generacional; i això ho aconsegueix. Ell no diu: aconseguiré la independència dels Països Catalans com siga. És més senzill.

A. FURIÓ: I en relació als primers anys vuitanta, a aquells anys d'esperança amb els primers governs socialistes, jo tornaria una mica a la situació anterior. Si Fuster haguera estat Almela i Vives, ningú no li hauria fet ni cas. Només la seua extraordinària dimensió, fruit de la seua actitud ferma, insubornable, de gran honradesa intel·lectual, explica que Lerma, Ciscar i altres alts càrrecs de la nova administració autonòmica el visitaren i el consultaren freqüentment, amb independència del que feien després.

—M'agradaria tornar a la influència de Fuster. Heu dit que l'obra de Fuster va marcar la Universitat; i la producció literària? Sense Fuster, tota la que se'n fa en català actualment al País Valencià, es faria?

A. FURIÓ: No. Fuster construeix un nacionalisme modern, que no s'identifica forçosament amb la societat tradicional, amb el llaurador que no sap parlar castellà i viu apartat en un mas, perquè aquesta societat està condemnada a desaparèixer. En pose un exemple: si en el camp de l'expressió literària, la creació poètica tinguera com a model Teodor Llorente i la barraca, quan la barraca s'enfonsara, s'enfonsaria també

Gustau Muñoz. Intel·lectual i investigador, Muñoz insisteix a indicar que moltes de les premisses de Fuster van lligades a la mera supervivència de la cultura i la llengua dels valencians.

Primavera literària

Santa Coloma de Gramenet
Del 15 d'abril al 15 de juny

Oliver y Manuel Rojas

Presentacions de llibres i "Escriptor del mes"

Debats i pensament

(taules rodones, conferències i trobades de discussió sobre el fet literari)

Lectures poètiques, lectures dramatitzades, recitals, narracions

(Autors/Actors, Poesia i Escena)

Fira de la Poesia

(Mostra exhaustiva de llibres i revistes de poesia).

Biblioteca Central

Can Sisteré

AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

amb la col·laboració de Generalitat de Catalunya Departament de Cultura

Info: 386 00 50

A. Furió: "El pessimisme de Joan Fuster era més

RAFA GIL

Els tres contertulians es declaren fusterians. Però també capaços de criticar Fuster i assenyalen la sacralització com un dels principals problemes per comprendre bé Fuster.

tota la literatura autòctona. La gran virtut de l'aportació fusteriana és justament aquesta, separar la supervivència de la llengua i la cultura pròpies d'un tipus de societat antiga, tradicional, en vies d'extinció. I fer veure que el català era perfectament compatible amb la societat moderna.

G. MUÑOZ: Fuster inspira un model de modernització cultural i el missatge és rebut i apareixen més poetes, dramaturgs, assagistes i narradors que mai, i també proposa un model de llengua, un català absolutament modern, dúctil i eficaç. Això és un aspecte important.

A. FURIÓ: Si el projecte de Fuster era crear una colla de gent preparada per repassar el país de dalt a baix, historiadors, economistes, sociòlegs, etc., l'ha aconseguida plenament. La descendència és gran i fecunda. Si fórem un país culturalment depauperat, seríem un país de poetes o de rondallistes, com passa amb els occitans; però, en canvi, s'escriuen articles i llibres de mil matèries: història, economia, biologia, narrativa, assaig...

F. GARCIA OLIVER: Una normalitat literària en definitiva. Fuster permanentment diu que el que pretén és un país normal i aconsegueix que la idea siga vista com una possibilitat. Ell, personalment, va començar per la faceta literària i l'èxit demostra que pot ser una esperança per a una normalitat total.

—Hi ha qui diu que les circumstàncies del país van impedir que Fuster desenvolupara més la seua faceta de creador. Que es va veure obligat a deixar un poc de banda la faceta purament literària.

G. MUÑOZ: Això és una fal·làcia. Fuster té diverses dimensions en la seua obra i cadascuna d'elles reforça les altres i surt guanyant la imatge global de l'escriptor.

A. Furió: "Si el projecte de Fuster era crear una colla de gent preparada per a repassar el país de dalt a baix, historiadors, economistes, sociòlegs, etc., l'ha aconseguida plenament."

A. FURIÓ: Cal tenir present que Fuster escriu molt, entre altres coses, perquè es guanya la vida escrivint, però també està clar que Fuster escriu el que vol. Tracta els temes que vol. Segurament, si haguera estat vinculat des del principi a la Universitat, com ho va estar al final de la seua vida, la seua influència hauria estat molt més limitada. Per contra, la col·laboració assídua en la premsa li permetia abastar un camp més ampli d'interessos. A més, lluny de ser un defecte, aquest tipus de literatura fragmentària, dispersa, imposada per la col·laboració periodística, però que trobem també en el *Diari* i en la majoria dels seus llibres, constitueix un dels seus valors més característics.

G. MUÑOZ: I cada part particular pot tenir les seues febleses però el conjunt és ben sòlid.

F. GARCIA OLIVER: I tornem al principi, quan parlavem de negar la dualitat de Fuster. Hem d'acostumar-nos a llegir-lo com un tot únic.

G. MUÑOZ: De tota manera, per acabar, jo voldria assenyalar el que sol passar amb les grans figures que s'avancen al seu temps: quan moren, poden passar dues coses: se'n satanitza la figura, i això ja passa en aquest país, o se la salva, se la deixa en l'altar i es carrega contra els deixebles. El pitjor favor que se li pot fer a l'obra de Fuster és convertir-la en catecisme de veritats. El millor que es pot fer és llegir-la, reflexionar i tractar de continuar-la sota la inspiració dels seus plantejament però no per fidelitats personals o mitològiques sinó perquè una tradició de pensament i renovació nacional passa per això o per enlloc. I el que cal sobretot és obrir els ulls a la realitat, adonar-se del munt de canvis que s'han produït en el país, l'ascens de nous grups socials i generacionals, el canvi en el panorama ideològic. També, percebre que les perspectives del multiculturalisme, l'acceptació del

pluralisme cultural, poden oferir noves possibilitats...

A. FURIÓ: En efecte, no hi ha dubte que els models uniformistes estan avui en crisi. Cosa que pot semblar una paradoxa, però no ho és, en una època de creixent globalització, de mundialització en tots els camps, de l'economia a la comunicació. Que no és gens incompatible, sinó justament tot el contrari, amb una valoració de les diferències i les particularitats lingüístiques, culturals i nacionals. Cal una reactualització del pensament fusterià, però a la manera fusteriana. Allò que ens ha ensenyat Fuster és precisament a pensar, a reflexionar, a emprar un mètode crític d'anàlisi, a defensar sempre la racionalitat i a buscar l'enllaç amb la modernitat. En aquest sentit, la vigència del seu pensament està assegurada.

(Recopilat per Jordi Sebastià)